

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „DUMITRU STĂNILOAE” DIN IAȘI
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
DOMENII: MISIOLOGIE ORTODOXĂ - PEDAGOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

APOSTOLAT EDUCAȚIONAL ASTĂZI.
STRATEGII DE FORMARE RELIGIOASĂ ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

– REZUMAT –

COORDONATORI ȘTIINȚIFICI:

PROF. UNIV. DR. PR. GHEORGHE PETRARU

PROF. UNIV. DR. CONSTANTIN CUCOȘ

DOCTORAND:

MARIA-CAMELIA ANGHELUȘ (căs. MOCĂNIȚĂ)

IAȘI

2024

CUPRINSUL REZUMATULUI

INTRODUCERE	3
MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI	4
METODOLOGIA CERCETĂRII	5
STADIUL CERCETĂRIILOR.....	5
STRUCTURA TEZEI	7
CONCLUZIILE CERCETĂRII	9
CUPRINSUL LUCRĂRII ÎN EXTENSO	15
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	17

INTRODUCERE

În contextul crizei valorice a societății secularizate, Biserica, alături de Familie și Școală, este datoare să își desfășoare lucrarea de mărturisire a drepte credințe ca reper pentru viața de aici, dar și pentru cea veșnică. Formarea spirituală a fiecărui creștin își are începutul în copilărie, părinții fiind primii educatori și primele modele de viață. Acestei lucrări i se adaugă Biserica, având prin ea însăși o dimensiune formatoare și educativă. Spațiul ei încărcat de învățături biblice, rugăciunile rostite și cântate, întreg simbolismul cuprins în veșmintele preoțești, icoanele sfinților și arhitectura bisericească reprezintă un bun prilej prin care copiii pot ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu și la sfințenie.

Demersul educativ este completat prin școală ca factor important și decisiv în formarea copiilor și tinerilor în vederea integrării în societate, dar și în vederea pășirii pe calea către Împărăția lui Dumnezeu. Educația religioasă desfășurată în mediul educațional face parte din lucrarea Bisericii de mărturisire a credinței și de păstorie a celor care au îmbrățișat-o ca împlinire a îndemnului Sfântului Apostol Petru: „Creșteți în har și în cunoașterea Domnului nostru și Mântuitorului nostru Iisus Hristos” (II Petru 3, 18).

Grija Bisericii pentru tineret este una dintre priorități deoarece aceștia reprezintă viitorul prin felul de viețuire pe care îl vor avea. Cunoașterea adevărilor de credință, însușirea valorilor moral-religioase și transpunerea acestora în comportament pot constitui o șansă către o lume în care să primeze iubirea pentru Dumnezeu și pentru semenii. De regulă, vârsta tinereții este caracterizată de încrederea că totul poate fi posibil spre un bine personal și comunitar, iar educația religioasă poate fi un reper care să ghideze fiecare persoană pe parcursul întregii vieți.

Trebuie să aducem în vedere că prezența educației religioase în școală a fost așezată sub semnul dezbaterii, dat fiind că religiozitatea și credința sunt elemente care țin strict de aspectul subiectiv al vieții și de propriile alegeri. Întrebările care se ridică în această privință se conturează în jurul încălcării libertății de conștiință, a liberei dezvoltări și a posibilității îndoctrinării prin conținuturile transmise.

În spatele acestor dezbateri se profilează altele precum: în ce măsură este eficientă educația religioasă în formarea personalității elevilor și dacă aportul în ceea ce privește formarea unei culturi generale și cultivarea unor valori care să faciliteze raportul beneficiarilor la semenii săi se regăsesc la nivel practic?

Deși sunt întrebări actuale, o incursiune în dimensiunea legislativă a educației religioase în Europa și în România ne va face cunoscut care este statutul acesteia în raport cu Drepturile Omului și Constituția României. Vom face apel și la perspectiva psihopedagogică despre educația

religioasă și, de asemenea, la cea sociologică, pentru a vedea efectele acesteia din punct de vedere statistic.

Pedagogia vorbește despre educația integrală, iar aceasta nu poate fi posibilă în lipsa educației religioase care constituie o parte integrantă a vieții. Dacă educația are scopul de a pregăti elevii pentru lume, atunci acest lucru nu poate fi posibil în adevăratul sens al cuvântului dacă lipsește componenta religioasă. Prezența acesteia în școală este dovada că educația pregătește nu doar la nivel exterior elevii, prin transmiterea unor informații de cultură generală, sau prin specializarea lor în vederea dobândirii unui loc de muncă, ci și la nivel personal, transmițând valori și formând atitudini și deprinderi.

Privind din perspectiva antropologiei creștine, educația religioasă este legată de crearea omului de către Dumnezeu și de posibilitatea omului de a răspunde chemării spre sfințenie, după cum spune Sfânta Scriptură: „Fiți sfinți pentru că Eu sunt Sfânt” (I Petru 1, 16).

MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI

Tema de cercetare „Apostolat educațional astăzi. Strategii de formare religioasă în societatea contemporană” a fost aleasă din dorința de a descifra argumentele care să susțină prezența educației religioase în școală ca element formator al unui comportament bazat pe valorile moral-religioase. Gândul s-a îndreptat atât către elevii înclinați spre religiozitate ca parte a vieții de zi cu zi, cât și către cei care nu se declară a fi credincioși din diverse motive, dar care pot dobândi cunoștințe generale în acest domeniu și pot dezvolta o atitudine respectuoasă în raport cu el. Cultivarea valorilor poate conduce către înlăturarea discriminării, urii și dezbinării atât de prezente în contextul actual.

În acest demers, argumentele teologice trebuie îmbinate armonios cu cele de natură psihopedagogică, sociologică și legislativă, care să constituie o temelie a prezenței educației religioase ca factor formator în școală, dar și ca o formă a misiunii Bisericii, al cărei scop este integrarea tuturor mădurelor în Trupul al cărui Cap este Hristos (I Corinteni 12, 27).

Ipoteza de la care plecăm în cercetare este următoarea: Este necesară educația religioasă în școală ca misiune a Bisericii și ca factor formator în sens moral, religios și social?

Lucrarea de față are ca prim scop alcătuirea unui nucleu de argumente ce demonstrează că răspunsul este de natură pozitivă deoarece educația religioasă, dimensionată și realizată în acord cu nevoile copiilor, poate fi pe de o parte o cărămidă la construcția lor personală care să dureze pe tot parcursul vieții, iar pe de altă parte să fie un sprijin și un prilej pentru dobândirea vieții veșnice.

Dintre obiectivele generale ale tezei amintim: întărirea convingerilor că educația religioasă din școală este o lucrare formativă deosebit de importantă ce se completează cu cea a familiei și a

Bisericii, relevanța argumentelor de natură misionară, psihopedagogică și sociologică și promovarea limbajului edificator al pedagogiei în raport cu subiectul analizat.

În jurul acestor deziderate vom încerca să clădim răspunsuri la tot complexul de elemente ce intră în sfera ideii de apostolat educațional în societatea contemporană.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Din perspectiva metodologiei cercetării, lucrarea va avea ca punct de plecare *o abordare analitică* a conceptului de *misiune a Bisericii* ca reper în abordarea educației religioase. În continuare, printr-o *abordare istorică* vom prezenta evoluția educației religioase în țara noastră și în Europa, astfel încât să putem defini parcursul avut de-a lungul timpului și contribuția adusă la dezvoltarea culturii și a sentimentului religios. De asemenea, metoda *comparativă* este specifică abordării interdisciplinare, iar utilizarea ei în teză a avut în vedere crearea unor punți între teologie și pedagogie care să justifice că educația religioasă este o parte a educației integrale și că necesitatea ei în societatea contemporană se justifică prin perenitatea valorilor transmise și a comportamentelor formate care au un impact pozitiv la nivel personal și comunitar.

Pentru partea practică a lucrării, vom utiliza *ancheta pe bază de chestionar* pentru a stabili legătura între atitudinea față de educația religioasă, valorile propuse în educația religioasă și comportamentele de ordin religios, moral și social formate în educația religioasă.

STADIUL CERCETĂRIILOR

Pentru primele veacuri creștine, cele mai importante scrieri sunt cuprinse într-un singur volum intitulat *Părinți și scriitori bisericești*, seria nouă, volumul al XVI-lea, supranumit și *Scrieri cu tematică pedagogică*, apărut la Editura Basilica, București, 2016. Acesta cuprinde:

- Clement Alexandrinul, *Pedagogul*;
- Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia a XXII-a. Către tineri* sau *Cuvânt către tineri*;
- Sfântul Ioan Gură de Aur - *Despre slava deșartă și despre cum trebuie să își crească părinții copiii*;
- Sfântul Grigorie Teologul, *Epistole cu privire la educația lui Nicobulos* (Epistola 51, 52, 53, 54, 157, 167, 174, 175, 176, 187);
- Fericitul Ieronim, *Epistole cu privire la educația tinerelor fete* (Epistola 22, 107, 128);
- Fericitul Augustin, *Despre catehizarea începătorilor în credință*.

La nivel național, în perioada contemporană, scrieri despre educația religioasă avem îndeosebi de la Constantin Cucuș, care a publicat mai multe cărți și articole în care este abordat subiectul, cuprinzând sistematic reperle specifice educației religioase și desfășurării acesteia. Amintim în acest sens două titluri ce vor fi utilizate ca izvoare pentru cercetarea de față:

- Constantin Cucuș, *Educația Religioasă – Repere teoretice și metodice*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2009;
- CUCUȘ, Constantin; LABĂR, Adrian, *Consecințe ale educației religioase asupra formării conduitelor tinerilor. Perspectiva beneficiarilor*, Editura Basiliana, vol. I, 2008, nr. 1, pp. 65-102.

Un al izvor al cercetării noastre poartă denumirea de *Apostolat educațional. Ora de religie – cunoaștere și devenire spirituală* și este redactat de Pr. Lect. Gheorghe Holbea, Pr. Lect. Dorin Opriș ș.a., publicat la Editura Basilica, București, 2010.

Alte scrieri fundamentale la nivel național pentru tematica apostolatului educațional sunt:

- Cristina Benga, *Idealul educațional în pedagogia creștină. Clement din Alexandria, Sfântul Ioan Gură de Aur*, Editura Sophia, București, 2009;
- Carmen-Maria Bolocan, *Catehetica și didactica religiei*, Editura Sfântul Mina, Iași, 2008;
- Pr. Dr. Vasile Gordon, *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*, Editura Christiana, București, 2003;
- Vasile Timiș, *Misiunea Bisericii și educația*, Editura Eubeea, Timișoara, 2009;
- Monica Opriș, *Religie, morală, educație: perspective teologice și pedagogice*, Editura Basilica, București, 2011;
- Pr. Univ. Dr. Gheorghe Petraru, *Logica religiei și educația creștină*, în „Teologie și Viață”, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2016, pp. 28-49;
- Pr. Prof. Dr. Ștefan Buchiu, „Fundamentul teologic-antropologic al educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur”, în: *Repere ale educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur, actualizate în relația Biserică-Familie-Școală din contextul contemporan*, Adrian Lemeni (Coord.), Editura Basilica, 2015;
- Adrian Lemeni, „Miza educației religioase în școlile publice”, în: *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, Editura Basilica, București, 2020, pp. 337-346;
- Pr. Conf. Dr. Cristian Sonea, Lect. Dr. Paul SILADI, „Educația creștină în dinamica misiunii. Misiunea creștină prin mass-media”, în: *Misiologie Ortodoxă*, volumul I, Pr. Prof. Valer Bel (coord.), Editura Basilica, București, 2021, pp. 238-249;
- Ion Bria, *Liturghia după Liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena, București, 1996.

La nivel internațional, tema educației religioase a fost dezvoltată mai cu seamă în spațiul european deoarece perspectiva generală privind rolul educației religioase în societatea din țările europene se îndreaptă mai mult spre rolul de asigurare a unei conviețuiri care să încurajeze dialogul și toleranța, respectul pentru alteritate și bună înțelegere dincolo de diferențele multiculturale și multireligioase. Astfel, dintre scrierile valoroase în domeniul educației religioase amintim volumul *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 17, editat de Petrod Vassiliadis, Regnum Books International, 2013, care cuprinde 23 de studii relevante pentru subiectul abordat.

Originalitatea lucrării noastre stă în abordarea misionară a educației religioase desfășurate în școală, precum și în studiul practic ce a fost realizat pe un număr de 670 de elevi de gimnaziu și liceu. Studiul va porni de la premisa că atitudinea față de educația religioasă influențează receptivitatea cu privire la valorile propuse prin aceasta, urmarea acestei influențe fiind formarea comportamentelor religioase, morale și sociale. Vom avea în vedere cum influențează valorile propuse în educația religioasă atitudinea elevilor față de aceasta și felul în care aceste valori interiorizate sunt transpuse în comportamentul beneficiarilor.

STRUCTURA TEZEI

Prin structura ei, teza urmărește o expunere sistematică a misiunii Bisericii în societatea contemporană în general, precum și în spațiul educațional, în special.

Primul capitol, „Misiunea Bisericii și evanghelizarea din perspectiva teologiei ortodoxe”, urmărește expunerea analitică a celor două concepte și plasarea lor în perioada contemporană care va fi definită cu scopul de a identifica provocările pe care Biserica le întâmpină în propovăduirea Evangheliei.

Capitolul al doilea, „Educația religioasă ca formă de evanghelizare în spațiul educațional”, are în vedere dimensiunea educativă a Bisericii și felul în care aceasta se realizează în școală. Vom prezenta educația religioasă atât din perspectiva teologiei misionare, cât și a pedagogiei, astfel încât să precizăm modul în care ea contribuie la dezvoltarea cognitivă, axiologică și comportamentală a participanților.

Capitolul al treilea, „Consecințe ale educației religioase în formarea cunoștințelor, valorilor și conduitelor elevilor. Ancheta pe bază de chestionar”, cuprinde partea practică a lucrării în care vom prezenta obiectivele, ipotezele, instrumentele și procedura de desfășurare, precum și rezultatele statistice obținute în urma aplicării chestionarelor construite unui eșantion de 670 de elevi de gimnaziu și liceu.

Nu în ultimul rând, capitolul al patrulea, „Strategii de formare religioasă în societatea contemporană”, va propune, ca urmare a rezultatelor obținute la chestionarul aplicat, o serie de repere în formarea religioasă realizată de Biserică în școală în contextul actual.

Dorim ca această lucrare să aducă o contribuție domeniului educației religioase prin abordarea misionară a acesteia. În aceeași măsură, dorim să formulăm un argument solid de natură științifică prin cercetarea empirică ce urmează a fi realizată, care va susține prezența educației religioase în școală ca element formator al personalității elevilor și al cultivării valorilor moral-religioase valabile pe tot parcursul vieții, cu efecte pozitive la nivel social.

CONCLUZIILE CERCETĂRII

Raportându-ne la relația dintre ortodoxie și societatea contemporană, educația caracterului în baza unor principii și valori etice poate fi un răspuns dat lipsei adevărului absolut și relativității. Modul de gândire pe care îl propune educația religioasă în școală, având la bază principiile morale, este unul care îi dă o valoare neprețuită omului, cultivându-i respectul pentru Dumnezeu, semenii, dar și pentru el însuși. Asumându-și această dimensiune a vieții, omul se plasează atât în lumea aceasta în mod asumat și conștient, dar își deschide și ușa vieții veșnice prin construirea unei relații cu Dumnezeu. Dovadă pentru veridicitatea acestei relații stă întreg trecutul istoric prin mărturiile celor care au crezut în Dumnezeu, prezența tainică a sfinților atât în viață, cât și după aceea prin ajutorul oferit nouă, dar mai cu seamă prin iubirea permanentă a lui Dumnezeu care stă și bate la ușa inimii fiecăruia în parte (Apocalipsa 3, 20).

Dezvoltarea comunicării la o scară foarte mare, migrația popoarelor și, automat, sincretismul culturilor, dezvoltarea tehnologiei și progresul științei au determinat o delimitare a dimensiunii religioase față de celelalte dimensiuni ale vieții. Numărul credincioșilor a scăzut, dar a crescut numărul oamenilor care caută dimensiunea spirituală a vieții. Prezența lui Dumnezeu a avut nevoie de un înlocuitor, altfel oamenii ar fi rămas cu un gol existențial pe care nu îl poate umple nimic de ordin material.

Odată cu trecerea timpului și cu apariția mai multor curente care aruncau credința în zona lucrurilor inutile pentru om, s-a pierdut intensitatea trăirii religioase, astfel că, din generație în generație, numărul celor care se declară credincioși este unul mai mic decât înainte, iar dintre aceștia sunt doar o parte care sunt și practicanți.

O soluție ar fi re-evangelizarea actualei generații prin intermediul educației religioase din școală, care stă sub semnul colaborării dintre Școală și Biserică, stâlpi stabili ai societății. Odată evanghelizată această generație, putem vorbi despre relația Școală-Biserică-Familie, aceasta din urmă putând fi din nou construită pe valorile creștine. Familia, fiind autoritatea supremă în viața copilului, poate fi un aliat extraordinar în educația religioasă, dar poate face și un deserviciu prin devalorizarea acesteia ca urmare a lipsei practicării ei sau a opunerii vehemente în ceea ce o privește.

În perioada de formare și dezvoltare fizică și spirituală, Familia, Școala și Biserica își vor aduce contribuția în dezvoltarea sentimentului religios, a virtuților creștine și a deprinderilor moral-religioase.

La conturarea acestora contribuie prin excelență experiențele de care fiecare copil are parte. Trăirile personale, modelele și parabolele biblice, participarea la slujbele Bisericii, dar și influența

exercitată de părinți și educatori reprezintă elemente valoroase care construiesc împreună educația religioasă ca un reper pe termen lung.

Ceea ce rămâne stabil este că Biserica își desfășoară misiunea începută de Mântuitorul de a călăuzi oamenii spre Dumnezeu. Biserica este datoră să ducă vestea cea bună în lume, adaptându-o, astfel încât oamenii să conștientizeze importanța ei. În acest sens, putem invoca personalitatea Sfântului Apostol Pavel, supranumit și „Apostolul neamurilor”. Culturile întâlnite pe parcursul călătoriilor sale erau diferite, păgâne, dar a găsit prin cunoștințele sale și puterea lui Dumnezeu acele aspecte și argumente prin care să deschidă mințile și inimile celor care îl ascultau. În acest sens, preoților le revine responsabilitate cunoașterii specificului generațiilor actuale și adaptarea abordării în vederea eficientizării misiunii de păstorire a credincioșilor, dar și a celor care sunt în căutarea credinței.

Având în vedere dimensiunea personală a credinței creștine, credem că o soluție potrivită ar fi, în primul rând, catehizarea prin intermediul Tainei Spovedaniei ca etapă premergătoare a Sfintei Împărtășanii. De asemenea, la nivel comunitar, putem vorbi despre eficiența activităților formative realizate în biserică, precum catehezele, taberele cu specific religios și participarea la slujbele Bisericii. Dimensionate în acord cu specificul vârstelor participanților, acestea își pot dovedi eficiența în lucrarea de apropiere a copiilor și tinerilor de Biserică.

În misiunea de propovăduire a Evangheliei în școală, profesorul de religie este un apostol care urmează modelul Mântuitorului, după cum El a spus: „V-am dat vouă pildă ca precum v-am făcut Eu vouă, să faceți și voi” (Ioan 13, 15). Omul, deși creat după chipul lui Dumnezeu, nu este desăvârșit. În ciuda neputințelor care pot să apară în misiunea sa, profesorul nu este singur. Cel care desăvârșește lucrarea pe care o începe profesorul de religie este Dumnezeu. La catedră, profesorul trebuie să fie oglindă a lui Dumnezeu, o prefigurare a Lui, astfel încât elevii să fie inspirați să asculte și să urmeze învățătura care le este propusă. La fel cum cuvintele Mântuitorului se reflectau cu totul în faptele Sale, profesorul de religie este dator să fie un model pentru elevii săi, atât cât este cu putință din punct de vedere omenesc.

Din perspectivă pedagogică, profesorul are datoria de a fi într-un permanent proces de perfecționare în vederea realizării unei activități educative la un nivel înalt. Rolul perfecționării este de a crește calitatea procesului de învățământ în beneficiul personal al fiecărui elev în parte, cât și al comunității școlare ca prefigurare a mediului social și profesional din care aceștia vor face parte. Adaptare permanentă a cadrelor didactice la nevoile elevilor și la contextul actual va avea efecte pozitive în raport cu integrarea lor în societate. Aceeași exigență se aplică și formatorilor care desfășoară cursurile de perfecționare, astfel încât putem vorbi despre o lucrare comună a tuturor părților implicate în sistemul educativ. În aceeași măsură, susținem și dezvoltarea personală a fiecărui cadru didactic prin activități de natură formativă precum studiul individual.

Educația religioasă are rolul fundamental de a-i informa pe participanți cu privire la cuvântul lui Dumnezeu din Scriptură, dar și de a le deschide perspectiva participării la viața Bisericii, acolo unde se creează și se desăvârșește relația omului cu Dumnezeu. Între luminarea minții prin învățatura de credință și desăvârșirea ei în Biserică, pentru copiii și tinerii care beneficiază de educație religioasă în școală se găsesc repere pentru viață. Valorile propuse în educația religioasă, dar și atitudinile și comportamentele formate sunt valabile în orice context, aducând lămurire în clipele de nesiguranță și dezechilibru în ceea ce privește relația cu propria persoană, cu aproapele și cu Dumnezeu.

Astfel, prezența religiei în școală este un act misionar care poate contribui în mod esențial la formarea idealului creștin prin transmiterea mesajului evanghelic, reprezentând o exigență fundamentală a Bisericii în lucrarea de mântuire a omului.

Constanta care a caracterizat lumea în toate timpurile a fost schimbarea. Aceasta aduce cu sine provocări și oportunități la adresa oricărui lucru. În privința Bisericii, este necesară permanenta înnoire a angajamentului misionar de a vesti Evanghelia la toată făptura, după cuvântul Mântuitorului: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am spus vouă” (Matei 28, 20), indiferent de context.

În prezent, acest context este caracterizat de multiculturalitate și, implicit, multireligiozitate, ceea ce a generat un sincretism religios. În multitudinea de variante, criteriul esențial de alegere a stilului de viață pe care vrem să îl ducem a devenit bunul plac, astfel că alegerea religiei constă în măsura în care aceasta conferă omului cele de care el crede că are nevoie.

Astăzi, majoritatea persoanelor se declară spirituale sau mistice, fără a face parte totuși dintr-o instituție religioasă. Rezultatele obținute prin intermediul *chestionarului* și analizate din punct de vedere statistic fundamentează ceea ce teologii au enunțat. Mai precis, ei afirmă că există o anumită întoarcere la spiritualitate a lumii, dar destul de bine delimitată de ceea ce înseamnă apartenența la o instituție religioasă, respectiv la Biserică.

Se observă un nivel de spiritualitate crescut din datele obținute, dar elemente precum spovedania, împărtășania sau postul sunt neglijate, în timp ce generozitatea în raport cu alți oameni, grija față de cei din jur, bunătatea sau înțelegerea au obținut procente foarte mari comparativ cu elementele care țin strict de credință, precum cele enumerate mai sus.

În Ortodoxie, învățăturile de credință sunt desăvârșite prin întâlnirea personală dintre om și Dumnezeu prin intermediul Sfintelor Taine, al cultului divin. Dimensiunea practică a credinței este cea care conduce la mântuire, iar nu simpla cunoaștere. În absența practicii, religia ar deveni o simplă ideologie.

De aceea, cunoașterea credinței și practicarea acesteia sunt complementare. Creștinismul este religia care vestește iubirea Creatorului pentru creația sa, motiv pentru care se înscrie în sine într-o dimensiune practică. Iubirea strict teoretică nu este ceva de dorit, pe când faptele iubirii sunt necesare, dând sens vieții omului. În cazul acesta, este vorba despre faptele iubirii lui Dumnezeu pentru lume, indiferent de starea în care se află aceasta.

Misiunea Bisericii este de a oferi lumii invitația la o permanentă ridicare din starea căzută, fie că este vorba despre necreștini sau creștini. Este o invitație la o creștere continuă în deplina iubire pe care Dumnezeu o poartă lumii, dovada supremă a acestui fapt fiind trimiterea Fiului în lume pentru mântuirea oamenilor.

Invitația adresată nu încalcă libertatea, nu forțează, ci oferă posibilitatea celui invitat de a accepta, prin cunoaștere, apoi prin făptuire, să facă parte din comuniunea de credință a oamenilor cu Dumnezeu în sânul Bisericii, după modelul desăvârșit al Sfintei Treimi.

Mediul educațional reprezintă un teren propice pentru inițierea copiilor în tainele credinței, pentru formarea atitudinilor potrivite în raport cu religia și, de asemenea, dacă este posibil, formarea conduitelor religioase ca o consecință a interiorizării învățăturilor însușite din punct de vedere teoretic.

Profesorul de religie, fie el cleric sau laic, reprezintă o călăuză în descoperirea credinței, dar și un model viu a ceea ce transmite prin cuvânt. Poate că de aceea misiunea pe care o desfășoară este cu atât mai importantă. Miza educației este formarea viitoarei generații, de aceea este nevoie de o abordare completă și armonioasă a dimensiunilor acesteia. Educația religioasă completează demersul didactic prin principii moral-religioase care conduc la comportamente dezirabile de ordin religios, moral și social.

În aceeași măsură, factori determinanți în reușita educației religioase sunt personalitatea profesorului, materialul didactic și metoda de învățare propusă. Se reflectă aici importanța dimensiunii personale a educației prin aceea că adaptarea formei prin care se desfășoară procesul instructiv-educativ ține de respectarea unor principii care au scopul bine definit de a conduce la eficientizarea învățării spre folosul copilului. În continuare este importantă adaptarea demersului formativ în vederea transmiterii valorilor moral-religioase, în scopul formării unui caracter desăvârșit.

Educația religioasă poate fi eficientă la nivel personal și comunitar prin aceea că se bazează pe aceleași valori imuabile care au susținut omul și viața de-a lungul timpului. Religia oferă omului nădejde, putere, echilibru, discernământ și, mai ales, îi arată unitatea cu ceilalți membri ai Bisericii și cu Dumnezeu.

Astfel, ora de religie se înscrie în ideea de apostolat, de evanghelizare, prin aceea că pune bazele viitorilor creștini, motiv pentru care trebuie făcută corect din punct de vedere teologic și

pedagogic, transmițând prin cuvânt și faptă vestea cea bună a Nașterii lui Hristos spre mântuirea lumii, în orice cadru social, istoric sau cultural.

Așa ajungem la demonstrarea ipotezei de la care am plecat în această cercetare, anume că educația religioasă realizată în acord cu particularitățile de vârstă și cu cele individuale ale elevilor poate constitui un prilej de edificare interioară. Acest lucru este cu atât mai mult posibil și realizabil printr-o bună colaborare între Familie, Școală și Biserică în calitate de factori cheie în educația copiilor.

După cum am văzut în rezultatele chestionarului aplicat, dacă este dimensionată conform nevoilor cognitive și afective ale elevilor de către profesorul de religie, educația religioasă poate aduce o contribuție majoră la formarea comportamentelor religioase, morale și sociale. Am demonstrat că de atitudinea elevilor depinde receptivitatea la valorile propuse, iar receptivitatea conduce la formarea comportamentelor ca urmare a interiorizării valorilor. Considerăm un argument în favoarea educației religioase și că aceste comportamente se răsfrâng în plan social, deoarece acesta este unul dintre motivele pentru care, în aproape toate țările europene, ea se regăsește ca parte a curriculumului educațional. Promovarea iubirii pentru semenii, a toleranței în fața diversității de orice fel, dar și păstrarea identității proprii reprezintă scopuri ale educației din perspectivă contemporană. Acest argument plasează educația religioasă în rândul soluțiilor pentru combaterea discriminării și a neînțelegerilor datorate diferențelor culturale.

Originalitatea cercetării stă în propunerea în spațiul românesc a unei abordări interdisciplinare care cuprinde trei domenii: teologia, pedagogia și sociologia. Îmbinate, acestea ne-au condus către convingerea că educația religioasă poate contribui în mod definitoriu la formarea integrală a copiilor și tinerilor atât pentru prezent, cât și pentru viitor.

Pe tot parcursul cercetării ne-am străduit să urmărim obiectivele propuse și să oferim cu perseverență viziuni limpezi și ușor de reperat pentru cititor. Între limitele unui asemenea demers se numără: abundența de citate care pot încălca textul, folosirea a trei limbaje diferite fără a crea punți stabile de legătură între ele, imposibilitatea de a consulta bibliografie în limba franceză sau germană care este relevantă pentru subiectul abordat, precum și lipsa de pregătire sociologică, ceea ce îngreunează demersul disciplinar.

Credem că cercetarea de față poate deschide drumul unei evaluări critice din perspectivă psihologică a problematicii educației religioase, evaluare ce lipsește din spațiul românesc. Aportul pe care psihologia l-ar putea avea pentru acest subiect ar fi de o inestimabilă valoare deoarece ar putea justifica faptul că religia reprezintă un element de echilibru interior. Bineînțeles că acest lucru nu reduce religia la un simplu instrument ce asigură liniștea interioară, ci ar fi un resort în abordarea diverselor probleme care apar în viața spirituală a persoanei. Considerăm că multe dintre dezechilibre se datorează ignorării adevărurilor teologice. O cercetare de tipul acesta, care să

demonstreze efectele raportării la credința creștină autentică în duhul liberului arbitru, ar putea fi esențială chiar și în psihoterapie.

Responsabilitatea și raportarea Bisericii față de educația copiilor și a tinerilor este o constantă ce va rămâne în fruntea preocupărilor ei educative și misionare ca o investiție valoroasă în viitor, deoarece adevărurile fundamentale ale vieții trebuie însușite și consolidate de la cele mai fragede vârste, astfel încât să rodească în timp tot mai mult. Legătura dintre Biserică și Școală se realizează prin profesorul de religie care îndeplinește rolul de călăuză către Biserică. În spațiul sacramental al Bisericii se desăvârșește lucrarea prin care copiii și tinerii ajung să Îl cunoască pe Dumnezeu nu doar la nivel cognitiv, ci și practic, prin Sfânta Împărtășanie, spre dobândirea vieții veșnice, care este idealul educației religioase prin excelență, după cum vedem în Sfânta Scriptură: „Și aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17, 3).

CUPRINSUL LUCRĂRII ÎN EXTENSO

Introducere	5
Capitolul I. Misiunea Bisericii și evanghelizarea din perspectiva teologiei ortodoxe	11
1. Scurtă prezentare a statutului Creștinismului la nivel global	11
2. Definirea conceptelor de „misiune” și „evanghelizare”	12
3. Temeiuri ale evanghelizării	16
4. Apostolatul creștin sau modelul Bisericii primare în mărturisirea credinței în Dumnezeu... 21	
5. Societatea contemporană din perspectivă ortodoxă	24
6. Paradigma misionară a Bisericii Ortodoxe în societatea contemporană	29
6.1. Misiunea Bisericii ca „Liturghie după Liturghie”	35
7. Receptarea mesajului Evangheliei în contextul lumii contemporane	38
8. O hermeneutică a misiunii Bisericii în contextul actual.....	44
8.1. Sincretism religios și relativism teologic	46
8.2. Pluralismul religios	47
9. Unitatea creștină în concepția ortodoxă.....	50
10. Prezența Bisericii în istorie ca reper misionar	55
Capitolul al II-lea. Educația religioasă ca formă de evanghelizare în spațiul educațional..	57
1. Funcția educativă a Bisericii.....	57
2. Fundamente biblice și teologice ale educației religioase.....	59
3. Apostolatul și vocația pedagogică a laicilor în Biserică.....	62
4. Factori ce contribuie la educația religioasă.....	66
4.1. Familia, Biserica, Școala	66
4.2. Influența mediului în formarea religioasă	71
4.3. Rolul profesorului în educația religioasă.....	73
5. Finalități ale educației religioase.....	77
6. Educația religioasă în dinamica misiunii creștine.....	80
6.1. Precizări terminologice	81
6.2. Educație religioasă confesională sau ecumenică	83
6.3. Raportul între educație și religie.....	86
6.4. Valențe misionare ale educației religioase	88
6.5. Libertatea religioasă și educația creștină.....	92
7. Statutul orei de religie la nivel european – generalități.....	94
8. Specificul orei de Religie – cultul ortodox în România	96
9. Educația religioasă ca formă de evanghelizare în societatea contemporană	102

9.1.	Educația religioasă ca răspuns la provocările interne ale Bisericii.....	103
9.2.	Educația religioasă în fața provocărilor societății contemporane.....	105
Capitolul al III-lea. Consecințe ale educației religioase în formarea cunoștințelor, valorilor și conduitelor elevilor. Ancheta pe bază de chestionar		110
1.	Argument.....	110
2.	Obiectivele cercetării	111
3.	Variabile implicate în cercetare	112
4.	Ipotezele cercetării.....	112
5.	Metoda.....	112
6.	Instrumente	113
7.	Procedura de desfășurare a cercetării.....	113
8.	Chestionare	113
a.	Chestionarul atitudinii față de educația religioasă.....	113
b.	Chestionarul valorilor propuse în educația religioasă.....	114
c.	Chestionarul comportamentelor formate în educația religioasă	114
9.	Analiza rezultatelor	116
9.1.	Rezultate parțiale. Analize corelaționale	116
9.2.	Analize avansate – analize de mediere	117
9.3.	Analize avansate – analize de moderare	119
10.	Studiul 1. Construirea și validarea chestionarelor privind valorile și atitudinile religioase dezvoltate prin educație religioasă și a chestionarului privind comportamentele religioase, morale și sociale.....	119
11.	Studiul 2. Relația dintre valorile religioase, atitudinea față de educația religioasă și comportamentele dezvoltate prin educația religioasă la elevii de gimnaziu și liceu	135
15.	Concluzii	168
Capitolul al IV-lea. Strategii de formare religioasă în societatea contemporană		173
1.	Resorturi misionare pentru formarea religioasă în societatea contemporană.....	173
1.1.	Principii generale ale misiunii creștine într-o lume multireligioasă	174
1.2.	Strategii misionare creștine	176
2.	Forme, modalități și contexte de formare religioasă în societatea contemporană. O perspectivă pedagogică	179
Concluzii, sugestii, limite ale cercetării și direcții viitoare de analiză		193
BIBLIOGRAFIE		199
ANEXE		217

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE

1. ****BIBLIA sau Sfânta SCRIPTURĂ*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2019.
2. „Părinți și scriitori bisericești”, seria nouă, volumul al XVI-lea, supranumit și „Scrieri cu tematică pedagogică”, Editura Basilica, București, 2016.
3. CUCOȘ, Constantin, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Ediția a II-la, Editura Polirom, Iași, 2009.
4. CUCOȘ, Constantin; LABĂR, Adrian, *Consecințe ale educației religioase asupra formării conduitelor tinerilor. Perspectiva beneficiarilor*, Editura Basiliana, vol. I, 2008, nr. 1, pp. 65-102.
5. HOLBEA, Pr. Lect. Gheorghe, OPRIȘ, Pr. Lect. Dr. Dorin, OPRIȘ, Lect. Dr. Monica, JAMBORE, Diac. George., *Apostolat educațional. Ora de religie – cunoaștere și devenire spirituală*, Editura Basilica, București, 2010.
6. VASSILIADIS, Petros (ed.), *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 17, Regnum Books International, 2013.

II. CĂRȚI ȘI MANUALE

1. † Daniel, Patriarch of the Romanian Orthodox Church, *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life. Mission and Unity*, Editura Basilica, București, 2008.
2. ACHIMESCU, Pr. Prof. Dr. Nicolae, *Religie, modernitate și postmodernitate*, Editura Trinitas, București, 2013.
3. ALBULESCU, Ion, *Istoria gândirii și practicii pedagogice românești*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005.
4. ANGELESCU, Dr. Antim, *Psihologia religioasă a copilului și adolescentului cu aplicații în învățământul religios*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2013.
5. BALIA, Daryl, Kim, Kirsteen (ed.), *Edinburgh 2010. Witnessing to Christ Today*, , Regnum Books International, 2010.
6. BASARAB, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Liturghia după Liturghie – O aspirație la un stil de viață creștină*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 7-9, 1979, pp. 521-527.
7. BAUMEISTER, Roy F., TIERNEY, John, *Puterea voinței*, traducere din limba engleză de Ianina Marinescu, Editura Paralela 45, 2020.
8. BĂDILIȚĂ, Pr. Ioan, *Dumnezeiasca Liturghie. Misiune eclezială și mărturisire de credință*, Editura Doxologia, Iași, 2016.

9. BEL, Valer, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 230.
10. BENGA, Cristina, *Idealul educațional în pedagogia creștină. Clement din Alexandria, Sfântul Ioan Gură de Aur*, Editura Sophia, București, 2009.
11. BERDIAEV, Nikolai, *Sensul istoriei*, Editura Polirom, Iași, 2013.
12. BEVANS, Stephen B., SCHROEDER, Roger P., *Constants in Context. A Theology of Mission for Today*, American Society of Missiology Series, No. 30, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2004.
13. BOLOCAN, Carmen Maria, *Catehetica și didactice religiei*, Editura Sfântul Mina, Iași, 2008.
14. BOLOCAN, Carmen Maria, *Modalități de evaluare a conduitei religioase, astăzi – o privire sintetică*, Editura Doxologia, Iași, 2020.
15. BOLOCAN, Carmen Maria, *Sfintele Taine – posibile modalități de evaluare a comportamentului religios, astăzi*, Editura Doxologia, Iași, 2020.
16. BOSCH, David J., *Transforming Mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission*, American Society of Missiology Series, No. 16, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2011.
17. BRANIȘTE, Pr. Prof. Ene, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*, volumul al II-lea, Editura Basilica, București, 2015.
18. BRECK, John, *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, traducere de Ioana Tămăian, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003.
19. BRIA, Ion, *Liturghia după Liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena, București, 1996.
20. BRIA, Ion, *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune*, traducere de Simona Tuhuț, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2015.
21. BRIA, Pr. Prof. Dr. Ion, *Hermeneutica Teologică. Dinamica ei în structurarea Tradiției*, Editura Andreiana, Sibiu, 2009.
22. BULACU, Pr. Prof. Dr. Mihail, *Spiritul catehezei patristice în școala românească*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1937.
23. BULACU, Preot. Mihail, *Educatori creștini ai neamului românesc*, Editura Basilica, București, 2016.
24. BUNEA, Ioan, *Psihologia rugăciunii*, prefața de Ioan Chirilă, Ediția a III-a, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2009.
25. CAMUS, Albert apud Ernesto SABATO, *Înainte de tăcere*, Editura Rao, București, 2005.
26. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Editura Librăriei Teologice, București, 1939.

27. CREȚU, Pr. conf. dr. Vasile, *Vocația pedagogică a laicilor în Biserică*, Editura Universității din București, București, 2022.
28. CREȚU, Tinca, *Psihologia vârstelor*, Editura Polirom, Iași, 2016.
29. CUCOȘ, Constantin, *Educația. Preocupări, viziuni, previziuni*, Editura Polirom, Iași, 2024.
30. CUCOȘ, Constantin, *Educația: experiențe, reflecții, soluții*, Editura Polirom, Iași 2013.
31. CUCOȘ, Constantin, *Educația: reîntemeieri, dinamici, prefigurări*, Editura Polirom, Iași, 2017.
32. CUCOȘ, Constantin, *Educație Religioasă. Conținut și forme de realizare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.
33. CUCOȘ, Constantin, *Filosofia educației: statut, dimensiuni, configurări*, Editura Polirom, Iași, 2022.
34. CUCOȘ, Constantin, *Istoria pedagogiei. Idei și doctrine pedagogice fundamentale*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2017.
35. CUCOȘ, Constantin, *Pedagogie*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2014.
36. DENIS, Jean-Pierre, *De ce scandalizează creștinismul*, traducere din limba franceză și prefața de Eduard Florin Tudor, Editura Nemira, București, 2012.
37. DUNLOP, John B., *Ieșirea. Sfântul Ioan Maximovici își călăuzește turma din Shanghai în America*, traducere din limba engleză de Marius Bogdan Buzdugan, Editura Doxologia, Iași, 2019.
38. ELIADE, Mircea, *Sacrul și profanul*, traducere din limba franceză de Brîndușa Prelipceanu, Editura Humanitas, București, 2017.
39. GOLU, Florinda, *Manual de psihologia dezvoltării. O abordare psihodinamică*, Editura Polirom, Iași, 2015.
40. GORDON, Vasile, *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*, Editura Christiana, București, 2003.
41. GRAY, Dr. John, *Copiii sunt din rai. Metode de educație pozitivă pentru creșterea unor copii cooperanți, încrezători și sufletești*, traducere de Maria Giugariu, Editura Vreamea, București, 2008.
42. GROZA, Angela, *Atașamentul: repere teoretice și aplicații psihoterapeutice: Monografie*, Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Chișinău.
43. GUTHRIE, Stan, *Mission in the Third Millennium. 21 Key Trends for the 21st Century*, Paternoster Press, 2000.
44. HAHN, Scott, *Catolicii și noua evanghelizare. Ghid de activitate misionară*, traducere din limba engleză de Ana Maria Botnaru, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2020.

45. HASMINSKI, Mihail, *Cum să depășim crizele și să devenim mai puternici: din experiența unui psiholog ortodox*, traducere din limba rusă de Denis Chiriac, Editura Doxologia, Iași, 2020.
46. HELM MEADE, Erica, *Luna din fântână. Povești profunde pentru o transformare profundă a vieții*, Editura Niculescu, București, 2020.
47. HESSE, Herman, *Francisc de Assisi*, traducere de Graal Soft SRL, Editura Rao, București, 2015.
48. HIMCINSCHI, Preot Mihai, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2020.
49. HIMCINSCHI, Preot Mihai, *Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Ediția a II-a revizuită, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2020.
50. HLANDAN, Diac. Andrei (coord.), *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, volumul I, Editura Basilica, București, 2020.
51. HORGA, Irina, „Educația religioasă în școală – abordări și tendințe europene”, în: *Învățământul religios și teologic în România*, Editura Techno Media, Sibiu, 2006, pp. 24-39.
52. HULAP, Protoiereu Vladimir, *Parabolele Evangheliei ieri și azi. Contextul actual, tâlcuirea Sfinților Părinți, mărturii istorice*, traducere din limba rusă de Denis Chiriac, Editura Egumenița, 2020.
53. IOJA, Pr. Prof. Dr. Cristinel, *Homo economicus. Iisus Hristos, sensul creației și insuficiențele purului biologism*, Editura Doxologia, Iași, 2023.
54. IONIȚĂ, Pr. Prof. Dr. Viorel (ed.), *Orthodox Theology in the 20th Century and Early 21st Century: A Romanian Orthodox Perspective*, Editura Basilica, București, 2013.
55. ISPIR, Vasile G., „Principiile educației creștine”, în: *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, volumul I, Pr. Mihai Hau (ed.), Editura Basilica, București, 2020, pp. 29-50.
56. IUCU, Romița B., *Managementul clasei de elevi: aplicații pentru gestionarea situațiilor de criză educaționale*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2006.
57. *Învățământul religios și teologic în România*, ediție îngrijită de lect. Dr. Adrian Lemeni și Bogdan Dedu, Editura Techno Media, Sibiu, 2004.
58. KAHNEMAN, Daniel, *Gândire lentă, gândire rapidă*, traducere de Dan Crăciun, Editura Publica, 2012.
59. KEISER, Preot Michael, *Propovăduirea Cuvântului. Recuperarea tradiției apostolice a evanghelizării*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2017.
60. KUNIN, Seth D., MILES,-WATSON Jonathan (ed.) , *Theories of Religion. A Reader*, Edinburgh University Press, 2006.
61. LABĂR, Adrian, *SPSS pentru Științele Educației*, Editura Polirom, Iași, 2008.

62. LARCHET, Jean Claude, *Sfântul Maxim Mărturisorul – o introducere*, traducere din limba franceză de Marinela Bojin, Editura Doxologia, Iași, 2013.
63. LEMENI, Adrian, *Repere ale educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur, actualizate în relația Biserică-Familie-Școală din contextul contemporan*, Editura Basilica, București, 2015.
64. LINGENFELTER, Sherwood, *Transforming culture. A Challenge for Christian Mission*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1992.
65. MAIOR, Pr. Gheorghe, *Cătră elevii mei. Sfaturi pastorale*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Pr. Conf. Fr. Constantin Necula, Editura Andreiana, Sibiu, 2019.
66. *Mama Sica. Cum să-i învățăm pe copii religia. Îndreptar realizat împreună cu Răzvan Bucuroiu*, ediția îngrijită și rânduită grafic de Doina Dumitrescu, Editura Anastasia, București, 1995.
67. MÂNDRILĂ LĂZĂREANU, Carmen Gabriela, *Asistența socială și religiozitatea la diferite grupuri de populație vulnerabilă*, Editura Doxologia, Iași, 2014.
68. MIHALACHE, Arhid. Adrian Sorin, *Ești ceea ce trăiești, Câteva date recente din neuroștiințe și experiențele duhovnicești ale Filocaliei*, ediția a II-a, Editura Trinitas, București, 2019.
69. MIHOC, Pr. Lect. Univ. Dr. Ioan, *Recenzie la cartea Protoiereului Valdimir Hulap, Parabolele Evangheliei ieri și azi. Contextul actual, tâlcuirea Sfinților Părinți, mărturii istorice*, traducere din limba rusă de Denis Chiriac, Editura Egumenița, 2020.
70. MOLDOVAN, Pr. Prof. Univ. Dr. Ilie, *Ortodoxia misionară, stâlp de lumină în lumea contemporană*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2009.
71. NĂCLAD, Pr. Dr. Constantin, *Educația religioasă în cadrul slujirii preoțești*, Editura Trinitas, Iași, 2007.
72. NECULA, Mihai Iulian, *Valori religioase protejate prin norme juridice*, Editura Lumen, Iași, 2020.
73. OPRIS Monica, *Religie, morală, educație: perspective teologice și pedagogice*, Editura Basilica, București, 2011.
74. OPRIS, Monica (coord.), *Demersuri investigative în educația religioasă*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.
75. PÂNIȘOARĂ, Georgeta (coord.), *Psihologia învățării: cum învață copiii și adulții?*, Editura Polirom, Iași, 2019.
76. PESTROIU, Pr. David, *Liturghie și misiune*, Ediție revizuită, Editura Universității din București, 2020.

77. PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Antonie, *Privire asupra Bisericii*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2012.
78. PETRARU, Pr. Dr. Gheorghe, „*Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura...*”. *O istorie a misiunilor creștine*, Editura Sfântul Mina, Iași, 2013.
79. PETRARU, Pr. Gheorghe, *Biserică, religii, aspecte de sociologie religioasă*, Editura Sfântul Mina, Iași, 2019.
80. PETRARU, Pr. Gheorghe, *Misiologie Ortodoxă*, Editura Panfilus, Iași, 2002.
81. PETRARU, Pr. Gheorghe, *Ortodoxie și prozelitism*, Editura Trinitas, Iași, 2000.
82. PETRARU, Pr. Gheorghe, *Teologie fundamentală și misionară. Ecumenism*, Editura Performantica, Iași, 2006.
83. PETRARU, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe, PETCU, Pr. Asist. Univ. Dr. Liviu (coord.), *Dimensiunea penitențială și euharistică a vieții creștine*, Editura Doxologia, Iași, 2014.
84. PETRARU, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe, *Revelație scripturistică, teologie și experiență spirituală în Misiunea Bisericii*, Editura Doxologia, Iași, 2023.
85. PETRICĂ, Ion, *Religiozitatea și instituțiile sociale în România*, Institutul European, Iași, 2013.
86. PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Antonie, *Privire asupra Bisericii*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2012.
87. PLEȘU, Andrei, *Parabolele lui Iisus, adevărul ca poveste*, Editura Humanitas, București, 2017.
88. POPESCU, Pr. Prof. Acad. Dumitru, *Hristos. Biserică. Misiune*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2011.
89. RAETȚCAIA, Irina, *Poveștile ca instrument psihosocial și influența acestora la formarea valorilor în societate*, în *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, volumul I, SSU, 2014*, pp. 58-60.
90. ROMMEN, Edward, *Get Real: On Evangelism in the Late Modern World*, William Carey Library, 2010.
91. RUSSEL, Bertrand, *Despre Educație*, traducere din limba engleză de S.G. Drăgan, Editura Humanitas, București, 2009.
92. RUSU, Horațiu, *Schimbare socială și identitate socioculturală: o perspectivă sociologică*, Institutul European, Iași, 2008.
93. SALKELD, Brett, Phd., *Educating for eternity. A Teacher's Companion for Making Every Class Catholic*, Our Sunday Visitor, Huntington, Indiana, 2023.
94. SĂSĂUJAN, Preot Mihail-Simion (editor), *Dialoguri pastorale despre Misiunea Bisericii în rândul tinerilor*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2016.

95. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
96. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003.
97. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
98. Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
99. Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheze. Scrieri II*, Ediția a II-a revăzută, Studiu introductiv și traducere de Ioan I. Ică Jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003.
100. Sfântul Vasile cel Mare, Plutarh, *Despre educarea copiilor. De la desăvârșirea clasică la împlinirea creștină*, traducere din limba greacă veche, introducere și note de Ovidiu Pop, Editura Sophia, București, 2013.
101. Sfântul Vladimir, Mitropolitul Kievului, *Despre educație*, Ediția a II-a, traducere din limba rusă de Adrian Tănăsescu-Vlas, Editura Sophia, București, 2020.
102. *Sfinții Părinți despre educație*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2015.
103. STANFORD, Peter, *50 de idei pe care trebuie să le cunoști: religie*, traducere din limba engleză de Irina Pandelaș, Editura Litera, București, 2020.
104. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Dogmatica*, volumul al II-lea, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
105. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004.
106. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul I, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
107. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Teologia ascetică și mistică ortodoxă*, Opere complete, volumul 13, Editura Basilica, București, 2019.
108. ȘERBĂNESCU, Laura, BOCOȘ, Mușata-Dacia, IOJA, Ioan, *Managementul programelor de formare continuă a cadrelor didactice: Ghid practic*, Editura Polirom, Iași, 2020.
109. TOROCZKAI, Ciprian Iulian, *Misiunea Bisericii Ortodoxe ieri și azi*, Editura Agnos, Sibiu, 2019.
110. VERNETTE, Jean, *Secolul XXI va fi mistic sau nu va fi deloc*, traducere de C. Jinga, Editura Corint, București, 2003.
111. VERNETTE, Jean, *Sectele*, traducere de C. Sava, Editura Meridiane, București, 1996.

112. VICOVAN, Ion (coord.), ROMAN, Emilian Iustinian (coord.), *Laicii și misiunea creștină: realitatea istorică, vocație personală, necesitate eclezială*, Colecția Episteme, Editura Doxologia, Iași, 2014.
113. VICOVAN, Pr. Ion, HÂRLĂOANU, Pr. Paul-Cezar, ROMAN, Emilian-Iustinian (editori), *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, Editura Doxologia, Iași, 2016.
114. VICOVAN, Pr. Ion, PREDA, Pr. Radu, BARNEA, Pr. Cristian (editori), *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară. Acta Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”*, ediția a VIII-a, 11-14 mai 2022, Editura Doxologia, Iași, 2022.
115. VICOVAN, Pr. Prof. Univ. Dr. Ion, PREDA, Pr. Radu, BARNEA, Pr. Cristian, „*Quo vadis?*” *Interogații actuale privind vârstele vieții spirituale. Acta Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”*, Ediția a X-a, 10-12 mai 2023, Editura Doxologia, Iași, 2024.
116. VICOVAN, Pr. Ion, SANDU, Pr. Dan, ROMAN, Pr. Emilian-Iustinian (coord.), *Mărturisirea de credință. Locul și rolul ei în tradiția Bisericii Ortodoxe. Relația dintre teologia academică și teologia doxologică*, Editura Doxologia, Iași, 2013.
117. VILAMAJÓ SANCHIS, Edith, *Formation for transformation. An approach to Renewing the Teaching Ministry within the Church*, Regnum Books International, 2022.
118. VINTILESCU, Petre, *Încercări de Istoria Liturghiei. I. Liturghia creștină în primele trei veacuri*, București, 1930.
119. VLACHOS, Ieotheos, *Pedagogia lui Dumnezeu: taina călăuzirii omului*, traducere din limba greacă de Protos. Teofan Munteanu, Editura Sophia, București, 2021.
120. WACH, Joachim, *Sociologia religiei*, traducere de Florin Iorga, Editura Polirom, Iași, 1997.
121. WILSON, Bryan, *Religia din perspectivă sociologică*, traducere din limba engleză de Dara Maria Stăinu, Editura Trei, București, 1981.
122. WOODHEAD, Linda, KAWANAMI, Hiroko, PARTRIDGE, Christopher (ed.), *Religions in the Modern World*, Second Edition, Routledge, Oxon, 2009.
123. YANNOULATOS, Anastasie, Arhiepiscopul Tiranei și al întregii Albanii, *Misiune pe urmele lui Hristos*, traducere din limba greacă de diac. dr. Ștefan Toma, Editura Andreiana, Sibiu, 2013.

III. STUDII ȘI ARTICOLE

124. † Vasile, Episcopul Oradiei, „Slujirea învățătoarească a Bisericii în zilele noastre”, în: *Mitropolia Ardealului*, nr. 7-9, 1974, pp. 390-403.
125. ARDELEAN, Pr. Flavius, „Religia în școală – realitate cotidiană în învățământul românesc. Scurtă retrospectivă istorică”, în: *Altarul Banatului*, 2005, nr. 4-6, pp. 86-96.

126. ARDELEAN, Preot Flavius, „Religia în școală din perspectiva integrării europene”, în *Altarul Banatului*, Nr. 7-9, 2006, pp. 138-139.
127. BEL, Pr. Prof. Dr. Valer, „Locul Bisericii în iconomia mântuirii”, în: *Misiologie Ortodoxă: Manual pentru Facultățile de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română*, Editura Basilica, București, 2021, pp. 117-131.
128. BEL, Pr. Prof. Dr. Valer, „Temeiurile teologice ale misiunii creștine: trinitar, hristologic, pnevmatologic și eclesiologic”, în: *Misiologie Ortodoxă: Manual pentru Facultățile de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română*, Editura Basilica, București, 2021, pp. 100-118.
129. BEL, Pr. Prof. Dr. Valer, Pr. Conf. Dr. Cristian SONEA, „Apostolatul mirenilor ca participare la întreita slujire a lui Hristos și la însușirile Bisericii”, în: *Misiologie Ortodoxă*, volumul I, Pr. Prof. Valer Bel (coord.), Editura Basilica, București, 2021, pp. 168-182.
130. BEL, Rev. Prof. Dr. Valer, PREDA, Assoc. Prof. Dr. Radu, „The Development of Missionary and Social Studies”, în: *Orthodox Theology in the 20th Century and Early 21st Century: A Romanian Orthodox Perspective*, Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță (ed.), Editura Basilica, București, 2013, pp. 701-770.
131. BERNS, Gregory S., BLAINE, Kristina, J. PRIETULA, Maichael, E. PYE, Brandon, „Short- and Long-Term Effects of a Novel on Connectivity in the Brain”, în: *Brain Connectivity*, volume 3, nr. 6, 2013, pp. 590-600.
132. BOLOCAN, Carmen-Maria, „Profesorul de Religie, între profesie și apostolat social”, în: *Laicii și misiunea creștină: realitatea istorică, vocație personală, necesitate eclesială: Simpozionul Internațional „Dumitru Stăniloae” Iași, 23-25 mai 2013*, Pr. Ion Vicovan, Eminian-Iustinian Roman (coord.), Editura Doxologia, Iași, 2014, pp. 155-183.
133. BRIA, Ion, „Liturgy after Liturgy”, în: *Orthodox Perspectives on Mission*, pp. 46-59.
134. BUCHIU, Pr. Prof. Dr. Ștefan, „Fundamentul teologic-antropologic al educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur”, în: *Repere ale educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur, actualizate în relația Biserică-Familie-Școală din contextul contemporan*, Adrian Lemeni (Coord.), Editura Basilica, 2015, pp. 57-84.
135. BUCUR-BARBU, Prof. Dr. Sebastian, „Cântarea de cult în Sfânta Scriptură”, în: *Studii Teologice*, nr. 5, 1988, pp. 86-102.
136. BULACU, Pr. Mihail, „Noblețea educației copiilor în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur”, în: *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, Editura Basilica, București, 2020, pp. 17-28.
137. CĂLUGĂR, Pr. Dumitru, „Învățământul religios în biserica Ortodoxă Română”, în: *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, Editura Basilica, București, 2020, pp. 95-113.
138. CODREANU, Pr. Iorgu, „Însemnătatea și utilitatea învățământului religios”, în: *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, Editura Basilica, București, 2020, pp. 187-191.

139. COORILLOS, Geevarghese Mor, „Mission as Liturgy before Liturgy and as Contestation”, în: *Orthodox Perspectives on Mission*, pp. 175-178.
140. CORRIE, John (ed.), *Dictionary of Mission Theology. Evangelical Foundations*, InterVarsity Press, Nottingham, 2007.
141. CUCOȘ, Constantin, „Educația religioasă din școala românească – fundamentări pedagogice, provocări strategice, soluții acționale”, în: *Repere ale educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur, actualizare în relația Biserică-Familie-Școală din contextul contemporan*, Pr. Mihail Hau (ed.), Editura Basilica, București, 2015, pp. 95-102.
142. CUCOȘ, Prof. Univ. Dr. Constantin, „Educația religioasă – expresia unei conlucrări responsabile dintre Școală și Biserică. Prezent și perspective”, în: *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, Vicovan, Pr. Ion, Hârlăoanu, Pr. Paul-Cezar, Roman, Emilian-Iustinian (editori), Editura Doxologia, Iași, 2016, pp. 125-144.
143. CUCOȘ, Prof. Univ. Dr. Constantin, LABĂR, Asist. Univ. Adrian, „Consecințe ale educației religioase asupra formării conduitei tinerilor. Perspectiva beneficiarilor”, *Basiliana*, Volumul I, 2008, nr. 1, pp. 65-102.
144. CUCOȘ, Prof. Univ. Dr. Constantin, „Statut misionar și forme de implicare a laicului în formarea religioasă. Provocări prezente și soluții de perspectivă”, în: „*Quo vadis?*” *Interogații actuale privind vârstele vieții spirituale. Acta Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”*, Pr. Prof. Univ. Dr. Ion Vicovan, Pr. Radu Preda, Pr. Cristian Barnea (editori), Ediția a X-a, 10-12 mai 2023, Editura Doxologia, Iași, 2024, pp. 333-346.
145. DAMIAN, Conf. Dr. Constantin Iulian, „Modernitate, secularizare, religie: în căutarea conjuncțiilor adecvate”, în: *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară*, Pr. Ion Vicovan, Pr. Radu Preda, Pr. Cristian Barnea (editori), Editura Doxologia, Iași, 2022, pp. 228-245.
146. DANCĂ, Wilhelm, „Omul recent și noua evanghelizare”, în: *Perspectivile evanghelizării în lumea de azi*, Dialog Teologic, Revista Institutului Teologic Romano-Catolic Iași, Anul VII, nr. 13, Editura Sapientia, Iași, 2004, pp. 38-62.
147. DIRKS, J. Edeard, „The Christian Vocation of the Teacher”, în: *Christian Education*, vol. 35, no. 2 (June 1952), Penn University Press pp. 140-146.
148. DORZ, Traian, „Cărarea tinereții curate”, în: *Iisus Biruitorul*, Sibiu, an XIV (2003), nr. 15, pp. 4-12.
149. DUMITRAȘCU, Nicu, „Orthodox Commentary on the Culture of Christian Indifference in Modern Society”, în: *Annals of Ecumenical Theology*, no. 5/2012, Lublin, pp. 79-89.
150. FECIORU, Dumitru, „Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Hrisostom”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LV (1937), nr. 7-10.

151. FERARU, Lect. Univ. Dr. Remus Mihai, „Principiile pedagogice ale Sfântului Ioan Gură de Aur”, în: *Sfântul Ioan Gură de Aur. Ierarh – teolog – filantrop (407-2007)*, Pr. Prof. Univ. Dr. Nicolae Chifăr, Lect. Univ. Dr. Sebastian Moldovan (coord.), Editura Andreiana, Sibiu, 2008, pp. 441-456.
152. Fericitul Augustin, *Mărturisiri*, traducere de Pr. Prof. Nicolae Barbu, în „Părinți și Scriitori Bisericești”, volumul 64, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985.
153. *Filocalia*, volumul I, Editura Humanitas, București, 2017.
154. FITZGERALD, Fr. Thomas, „How to Understand Christian Unity (Ecumenism) in Relation to Orthodox Identity? – A First Theological Approach”, în: *Orthodox Handbook on Ecumenism*, Regnum Studies in Global Christianity, Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini ASPROPULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER (eds.), Oxford, 2013, 9-12.
155. FLOROVSKY, Georges, „The Church: Her nature and task”, în: *Orthodox Perspectives on Mission*, pp. 34-45.
156. FONTA, Ilie, „Valențele educative ale religie”, în: *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, Editura Basilica, București, 2020, pp. 193-212.
157. GALERIU, Pr. Prof. Dr. Constantin, „Ora de religie în trecut și astăzi”, în: *Îndrumări metodologice și didactice pentru predarea religie în școală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, pp. 3-20.
158. GALINSKI, Adam, MOSKOWITZ, G.B., „Perspective-taking: Decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism”, în: *Journal of Personality and Social Psychology*, nr. 78, 2000, pp. 708-724.
159. HALLINAN, Maureen T., „Teacher Influences on Students` Attachment to School”, în: *Sociology of Education*, nr. 81, July 2008, pp. 271-283.
160. ICĂ JR., Ioan, „Misiune și mărturie creștină față de prozelitismul religios care este o contramărturie creștină”, în: *Pastorație și misiune în Biserica Ortodoxă: tematica pentru cursurile pastorale și de îndrumare a clerului, conform hotărârii Sfântului Sinod nr. 572/1998*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001.
161. KEUM, Jooseop, (ed.), „New Ecumenical Affirmation on Mission and Evangelism”, în: *International Review of Mission*, 101.1 (394), April 2012, World Council of Churches, 2012, pp. 6-41.
162. KHODR, George, „Christianity in a Pluralist World: the Economy of the Holy Spirit”, in: *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 17, edited by Petrod Vassiliadis, pp. 114-122.

163. KM George, „Mission for Unity or Unity for Mission? An ecclesiological/ecumenical perspective”, in: *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 17, edited by Petros Vassiliadis, pp. 107-113.
164. KM George, Petros VASSILIADIS, Niki PAPAGEORGIU, Nikos DIMITRIADIS, „Mission among Other Faiths: an Orthodox Perspective”, in: *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 17, edited by Petros Vassiliadis, pp. 197-200.
165. KNOTT, Kim, „How to study religion in the modern world”, în: *Religions in the Modern World. Traditions and Transformations*, Second Edition, Linda WOODHEAD, Hiroko KAWANAMI, Christopher PARTIRIDGE (ed.), Routledge, Oxford, pp. 15-35.
166. LABĂR, Adrian Vicențiu, „Analiza statistică a datelor”, în: *Analiza psihologică. Manualul psihologului clinician*, volum coordonat de Violeta Enea și Ion Dafinoiu, Editura Polirom, Iași, 2017, pp. 121-136.
167. LEMENI, Adrian, „Miza educației în contextul provocării societăților actuale”, în: *Lumina educației. Bucuria cooperării dintre Familie, Școală și Biserică*, Editura Trinitas, București, 2021, pp. 188-191.
168. LEMENI, Adrian, „Miza educației religioase în școlile publice”, în: *Lumini pentru viață. Educația religioasă*, Editura Basilica, București, 2020, pp. 337-346.
169. LINDHOLM, Tore, „Freedom of Religion or Belief form a Human Right Perspective”, în: *Freedom of Belief & Christian Mission*, Hans Aage Gravaas, Christof Sauer, Tormod Engelsen, Maqsood Kamil, Knud Jorgensen (ed.), Regnum Edinburgh Centenary Series, vol. 28, 2015, pp. 3-17.
170. NECULA, Pr. Conf. Univ. Dr. Constantin, „Educația religioasă a omului contemporan. Direcții în catehetica modernă”, în: *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, Vicovan, Pr. Ion, Hârlăoanu, Pr. Paul-Cezar, Roman, Emilian-Iustinian (editori), Editura Doxologia, Iași, 2016, pp. 335-352.
171. NECULA, Pr. Constantin, „Știința educațională ca harismă a Duhului Sfânt. Educarea vocației”, în: *Perspective catehumenale*, Editura Tchno Media, Sibiu, 2013.
172. NECULA, Pr. Prof. Dr. Nicolae D., „Cum și ce trebuie să fie profesorul de religie?”, în: *Vestitorul Ortodoxiei*, an XIV (2002), nr. 286-287, pp. 4-27.
173. NISSIOTIS, Nikos, „The Witness and the Service of Eastern Orthodoxy to the One Undivided Church”, în: *Orthodox Perspectives on Mission*, pp. 74-82.
174. OPRIȘ, Monica, „Statutul religiei ca disciplină de învățământ în școala românească”, în: *Tradiție, valori și perspective în Științele educației*, Mușata Bocoș, Vasile Chiș, Ion Albulescu, Cristian Stan (coord.), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009, pp. 235-238.

175. PÂNIȘOARĂ, Prof. Univ. Ion-Ovidiu, PÂNIȘOARĂ, Conf. Univ. Dr. Georgeta, „Motivarea pentru învățare”, în: *Psihologia învățării: cum învață copiii și adulții?*, Georgeta Pânișoară (coord.), Editura Polirom, Iași, 2019, pp. 181-195.
176. PESTROIU, Preot Conf. Dr. David, BARNA, Preot Asist. Dr. Alexandru Atanase, „Misiunea Bisericii dedicată tinerilor”, în: *Dialoguri pastorale despre Misiunea Bisericii în rândul tinerilor*, Preot Mihail-Simion SĂSĂUJAN (editor), Editura Cuvântul Vieții, București, 2016.
177. PETRARU, Pr. Gheorghe, „Evanghelizare și mărturie creștină prin cult”, în: *Perspectivile evanghelizării în lumea de azi*, Dialog Teologic, Revista Institutului Teologic Romano-Catolic Iași, Anul VII, nr. 13, Editura Sapientia, Iași, 2004, pp. 63-74.
178. PETRARU, Pr. Prof. Dr. Gheorghe, „Eclesiologie misionară în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae”, în: *Laicii și misiunea creștină: realitatea istorică, vocație personală, necesitate eclesială: Simpozionul Internațional „Dumitru Stăniloae” Iași, 23-25 mai 2013*, Pr. Ion Vicovan, Eminian-Iustinian Roman (coord.), Editura Doxologia, Iași, 2014, pp. 51-74.
179. PETRARU, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe, „Euharistia – taina unității Bisericii și a mântuirii în Hristos”, în: *Dimensiunea penitențială și euharistică a vieții creștine*, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe Petraru, Pr. Asist. Univ. Dr. Liviu Petcu (coord.), Editura Doxologia, Iași, 2014, pp. 45-62.
180. PETRARU, Pr. Univ. Dr. Gheorghe, *Logica religiei și educația creștină*, în „Teologie și Viață”, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2016, pp. 28-49.
181. POPA, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe, „Conferința inaugurală: Ortodoxie și modernitate. Relația dintre ele și situația actuală”, în: *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară*, Pr. Ion Vicovan, Pr. Radu Preda, Pr. Cristian Barnea (editori), Editura Doxologia, Iași, 2022, pp. 69-8-.
182. RYNKOWSKI, Michal, „Religion in European Schools”, în: *Religion in public education*, Gerhard Robbers (ed.), European Consortium for Church and State Research, Germany, 2011, pp. 567-569.
183. SAMUEL, Vinay K., „Mission as Transformation and the Church”, în: *Holistic Mission. God's Plan for God's People*, Brian Woolnough, Wonsuk Ma (ed.), Regnum Edinburgh 2010 Series, pp. 128-136.
184. SANDU, Pr. Conf. Univ. Dan, „Ortodoxie fără frontiere, dar cu limite, sau despre ispita secularizării în modernitate”, în: *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară*, Pr. Ion Vicovan, Pr. Radu Preda, Pr. Cristian Barnea (editori), Editura Doxologia, Iași, 2022, pp. 181-205.
185. SANDU, Rev. Dan, „From the confession of faith to the *Confession of Faith*”, în: *Mărturisirea de credință. Locul și rolul ei în tradiția Bisericii Ortodoxe. Relația dintre teologia academică și teologia doxologică*, Pr. Ion Vicovan, Pr. Dan Sandu, Emilian-Iustinian Roman (coord.), Editura Doxologia, Iași, 2013, pp. 183-210.

186. SCHMEMANN, Alexander, „Declericalizarea teologiei și educației teologice”, în: *Mitropolia Ardealului*, nr. 4, 1990, pp. 104-113.
187. SCHREINER, Peter, *Overview of the religious education in Europe*, in `Committed to Europe`s Future. Contributions from Education and Religious Education`, Munster, Coordinating Group for Religious Education in Europe, 2002.
188. SCHREINER, Peter, „Religious Education in the European Context”, în: *The Hungarian Educational Research Journal*, No. 3, December 2013, pp. 5-15.
189. SHENK, Wilbert R., „Mission Strategies”, în: *Toward the Tweny-first Centruy in Christian Mission*, James M. Phillips, Robert T. Coote, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1993, pp. 218-231.
190. SONEA, Cristian, „Missio Dei – The Contemporary Paradigm and its Reception in the Eastern Orthodox Missionary Theology”, în: *Reviw of Ecumenical Studies Sibiu*, vol. 9, 2017, pp. 70-91.
191. SONEA, Lect. Dr. Cristian, „Premise hristologice și eclesiologice ale participării laicilor la misiunea integrală a Bisericii”, în: *Laicii și misiunea creștină: realitatea istorică, vocație personală, necesitate eclesială: Simpozionul Internațional „Dumitru Stăniloae” Iași, 23-25 mai 2013*, Pr. Ion Vicovan, Eminian-Iustinian Roman (coord.), Editura Doxologia, Iași, 2014, pp. 229-251.
192. SONEA, Pr. Conf. Dr. Cristian, Lect. Dr. Paul SILADI, „Educația creștină în dinamica misiunii. Misiunea creștină prin mass-media”, în: *Misiologie Ortodoxă*, volumul I, Pr. Prof. Valer Bel (coord.), Editura Basilica, București, 2021, pp. 238-249.
193. SONEA, Pr. Cristian, „The «Liturgy after the Liturgy» and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and its Implications for Human Society”, în: *Mission Studies*, 37 (2020), Brill Publishers, pp. 452-477.
194. SONEA, Pr. Cristian, „The Orthodox Church and Postmodernity: Identity, Pluralism and Communion”, în: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*, Vol. 63, No. 2, December 2018, pp. 5-17.
195. STĂNILOAE, Dumitru, „Witness Through «Holiness» of Life”, în: *Martyria/Mission: The Witness of the Orthodox Churches Today*, Ion Bria (ed.) WCC, Geneva, 1980, pp. 45-51.
196. ȘELARU, Pr. Sorin, VÂLCU, George, „Misiune și pastorație. Studiul religiei în școlile publice din statele membre ale Uniunii Europene”, în: *Studii Teologice*, Nr. 1/2012, pp. 229-252.
197. ȘOVA, Mirela, „Importanța educației religioase în Biserică, Familie și Școală”, în: *Lumina educației. Bucuria cooperării dintre Familie, Biserică și Școală*, Dr. Alexandru Mălureanu (coord.), Editura Trinitas, București, 2021, pp. 197-201.

198. TĂNASE, Lect. Univ. Dr. Laurențiu D., „Educație religioasă și responsabilitate socială – comportamente și tendințe contemporane”, în: *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, Vicovan, Pr. Ion, Hârlăoanu, Pr. Paul-Cezar, Roman, Emilian-Iustinian (editori), Editura Doxologia, Iași, 2016, pp. 287-300.
199. TEȘU, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan C., „Importanța educației religioase pentru edificarea umană. Reflecții ale «teologului iubirii» - Părintele Dumitru Stăniloae”, în: *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, Vicovan, Pr. Ion, Hârlăoanu, Pr. Paul-Cezar, Roman, Emilian-Iustinian (editori), Editura Doxologia, Iași, 2016, pp. 47-62.
200. TULCAN, Pr. Dr. Ioan, „Importanța vitală a orei de religie în școală”, în: *Calea Mântuirii*, Arad, s.n., an III (2002), nr. 35, pp. 1-17.
201. VASSILIADIS, Petros, „Dynamic Understanding of Tradition and Mission and the Need for Contextualization”, în: *Orthodox Handbook on Ecumenism*, Regnum Studies in Global Christianity, Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini ASPROPULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER (eds.), Oxford, 2013, pp. 643-645.
202. VASSILIADIS, Petros, KALAITZIDIS, Pantelis, KASSELOURI-HATZIVASSILIADI, Eleni, „Theological Education in the Orthodox World”, în: *Orthodox Perspectives on Mission*, pp. 203-232.
203. VICOVAN, Pr. Prof. Dr. Ion, „Educația în gândirea și lucrarea mitropoliților Moldovei Iacob Putneanul, Iacob Stamati și Veniamin Costachi”, în: *Teologie și Viață, Serie nouă, Anul XXVI (XCII), Nr. 5-8, Mai-August 2016*, pp. 5-22.
204. VICOVAN, Pr. Prof. Univ. Dr. Ion, „Secularizarea – repere istorice. Ortodoxia – remediul ei verificat”, în: *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară*, Pr. Ion Vicovan, Pr. Radu Preda, Pr. Cristian Barnea (editori), Editura Doxologia, Iași, 2022, pp. 134-158.
205. VICOVAN, Rev. Ion, „Confessions of Faith in Orthodoxy: Context, Necessity and Significance”, în: *Mărturisirea de credință. Locul și rolul ei în tradiția Bisericii Ortodoxe. Relația dintre teologia academică și teologia doxologică*, Pr. Ion Vicovan, Pr. Dan Sandu, Emilian-Iustinian Roman (coord.), Editura Doxologia, Iași, 2013, pp. 165-182.
206. WERNER, Dietrich, „Mission, Human Rights and Religious Freedom – A Relationship of Light and Shadow: Historical, Ecumenical and Interreligious Perspectives”, în: *Freedom of Belief & Christian Mission*, Hans Aage Gravaas, Christof Sauer, Tormod Engelsen, Maqsood Kamil, Knud Jorgensen (ed.), Regnum Edinburgh Centenary Series, vol. 28, 2015, pp. 93-113.
207. WHITEMAN, Darrell, „The Role of Behavioral Sciences in Missiological Education”, în: *Missiologica Education for the 21st Century. The Book, The Circle and the Sandals*, J. Dudley Woodberry, Charles Van Engen, Edgar J. Elliston (editors), Orbis Books, Maryknoll, New York, 1996, pp. 133-143.

208. WINKIELMAN, Piotr, REBER, Rolf, SCHWARTZ, Norbert, „Effects of Perceptual Fluency on Affective Judgements”, în: *Psychology Science*, vol. 9, no. 1, January 1998.
209. WOODHEAD, Linda, „Modern contexts of religion”, în: *Religions in the Modern World. Traditions and Transformations*, Second Edition, Linda WOODHEAD, Hiroko KAWANAMI, Christopher PARTIRIDGE (ed.), Routledge, Oxford, pp. 2-13.
210. YANNOULATOS, Archbishop Anastasios, „Orthodox Mission: Past, Present, Future”, în: *Orthodox Perspectives on mission*, edited by Petros Vassiliadis, Regnum Edinburgh Centenary Series, Volume 17, 2013, pp. 15-33.

IV. DICȚIONARE ȘI ENCICLOPEDII

211. BULAI, Alfred, „Secularizare”, în: *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993.
212. JOHNSON, Todd M., ZURLO, Gina A., eds. *World Christian Encyclopedia. Third Edition*, Edinburgh University Press, 2020.
213. MULLER, Karl, „Inculturation”, in: *Dictionary of Mission. Theology, History, Perspectives*, Karl Muller (ed.) and others, American Society of Missiology Series, No. 24, Orbis Books, Maryknoll, New York, 1997.
214. *The Encyclopedia of Religion*, Mircea ELIADE (editor in chief), volume 12, Collier Macmillan Publishers, London, 1987.

V. SURSE WEB

215. „Christian Witness in a Multi-Religious World”, disponibil la adresa <https://www.oikoumene.org/resources/documents/christian-witness-in-a-multi-religious-world>, accesată în data de 30.06.2024.
216. „Consiliul Consultativ al Cultelor din România reafirmă importanța orei de Religie pentru educația copiilor și tinerilor”, publicat în data de 28.02.2015, disponibil la adresa <https://basilica.ro/consiliul-consultativ-al-cultelor-din-romania-reafirma-importanta-orei-de-religie-pentru-educatia-copiilor-si-tinerilor/>, accesat în data de 28.06.2024.
217. „Lumină pentru viață. Importanța orei de Religie pentru educația copiilor și tinerilor”, 02.03.2015, disponibil la adresa <https://basilica.ro/lumina-pentru-viata-importanta-orei-de-religie-pentru-educatia-copiilor-si-tinerilor/>, accesat în data de 28.06.2024.
218. *Albert Bandura's experiments in aggression modeling in children: A psychoanalytic critique*, disponibil la adresa <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9733593/>, accesat în data de 26.06.2024.
219. BARA, Lect. Univ. Dr. Monica Angela, LUDUȘAN, Prof. Univ. Dr. Mărioara, „Influența mediului asupra comportamentului uman”, p. 93, disponibil la adresa

- http://pangeea.uab.ro/upload/201_13%20Ludusan%20-%20Influenta%20mediului%20asupra%20comportamentului%20uman.pdf, accesat în data de 26.06.2024.
220. CRISTEA, Sorin, „Gândirea critică din perspectivă pedagogică”, disponibil la adresa https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/54-56_18.pdf, accesată în data de 18.06.2024.
221. LAVY, Shiri, BENISH-WEISMAN, Maya, „Character Strengths as «Values in Action»: Linking Character Strengths With Values Theory – An Exploratory Study of the Case of Gratitude and Self-Transcendence”, disponibil la adresa <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7889514/>, accesată în data de 13.07.2024.
222. *Legea învățământului universitar nr. 198 din 04 iulie 2023*, publicat în Monitorul Oficial nr. 613 din 05 iulie 2023, disponibil la adresa <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/271896>, accesat în data de 30.06.2024;
223. *Locations of the Accredited European Schools*, disponibil la adresa <https://www.eursec.eu/en/Accredited-European-Schools/locations>, accesat în data de 02.07.2024.
224. MANDACHE, Mircea, *procesul de secularizare și modernizarea societății europene*, disponibil la adresa <https://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.1-2-1999/MIRCEA%20%20MANDACHE%20art3.pdf>, accesată în data de 11.07.2024.
225. *Organizarea administrativă*, disponibil la adresa <https://patriarhia.ro/organizarea-administrativa-763.html>, accesată în data de 30.06.2024.
226. Precizări privind prezența orelor de religie în școli, <http://basilica.ro/precizari-privind-prezenta-orelor-de-religie-in-scoli/>, accesat în data de 02.07.2024.
227. *Principles and objectives*, disponibil la adresa <https://www.eursec.eu/en/European-Schools/principles>, accesat în data de 02.07.2024.
228. *Proceedings of the Union Missionary Convention: held in New York, May 4th and 5th, 1854*, disponibil la adresa https://archive.org/details/proceedingsofuni00unio_1, accesată în data de 30.03.2024.
229. *Protocol cu privire la predarea disciplinei religie – cultul ortodox în învățământul preuniversitar și la organizarea învățământului teologic ortodox preuniversitar și universitar*, disponibil la adresa <http://www.arhiva.culte.gov.ro/site/culte/protocol-cu-privire-la-predarea-discipl.html>, accesat în data de 30.06.2024.
230. TIMIȘ, Vasile, *Religia în școală. Valențe eclesiologice, educaționale și sociale*, disponibil la adresa <https://archive.org/details/timis-vasile-religia-in-scoala-retail>, accesat în data de 21.06.2024.